

A fogalmak tisztázása

A társadalmi nemek közötti egyenlőséggel kapcsolatban több kifejezés is használatos, amelyeket gyakran helytelenül, vagy egymás helyettesítésére, szinonimákként alkalmaznak:

Esélyegyenlőség (nőké és férfiaké)

Az esélyegyenlőség (vagy azonos lehetőségek) fogalma az emberi jogok általános felfogásán alapszik. Az emberek egyenlőségét hangsúlyozza nemre, fajra, nemzetiségre, korra, egészségi állapotra, társadalmi helyzetre stb. való tekintet nélkül.

Az esélyegyenlőség azt jelenti, hogy nem elég kinyilatkoztatni, hogy mindenki egyenlő, hanem biztosítani is kell ennek az egyenlőségnek az ésszerű feltételeit. Minden embernek ugyanolyan lehetősége kell hogy legyen szükségletei kielégítésére, törekvései és életcéljai megvalósításához. Az esélyegyenlőség tehát maga után vonja, hogy ahol az esélyegyenlőség nem garantált, ott kompenzációs intézkedésekre van szükség.

*Képzeld el, hogy valaki épít egy gyönyörű épületet, ahová minden embert szívesen lát. Az épületbe való bejutás egy gönyörű, masszív, csodálatosan díszített lépcsősoron át lehetséges. Habár a ház mindenki előtt nyitva áll, s még ha a meghívás mindenkire érvényes, nemre, fajra, nemzetiségre, egészségi állapotra stb. függetlenül, akik nem tudnak felmenni a lépcsőn, azoknak valójában nincs esélyük bejutni a házba. Ahhoz, hogy ezeknek az embereknek is esélyegyenlőséget biztosítsunk, be kell ruháznunk egy bejárat akadálymentesítésre, hogy ők is be tudjanak lépni. A múltban az ilyen intézkedéseket **pozitív diszkriminációnak** hívták. Egyes embereknek több jutott belőle, mint másoknak (esetünkben a teljes költségvetésből csak az érintettek kapnak egy külön összeget a bejárat akadálymentesítésére). Ez a kifejezés sokakban igazságtalanságérzetet keltett. Emiatt a megfelelőbb **kompenzációs intézkedések** kifejezésre cserélték, ami pontosabban tükrözi az ilyenfajta intézkedések lényegét.*

A nők és férfiak esélyegyenlősége egy olyan fogalom, amely a nők és férfiak számára biztosított egyenlő lehetőségekre koncentrál, különösen – de nem kizárólag –, ami a munkaerőpiacot, az oktatást, a politikai és szakmai életet illeti. Azok az akadályok, amelyek (főleg) a nők előtt állnak, s megakadályozzák őket abban, hogy egyenlő jogokat élvezzenek a férfiakkal, főként a társadalmi előítéleteken és a férfi, illetve női mivoltból alkotott sztereotip elképzeléseken – a **gender sztereotípiákon** – alapulnak. A munkaerőpiac területén egy ilyen példa azok esetében, akik családtagjukról gondoskodnak (a kisgyerekekről vagy más, magatehetetlen rokonokról való gondoskodást még mindig inkább nők végzik), a munka és a családi élet összehangolása. Ahhoz azonban, hogy ezek az intézkedések valóban esélyegyenlőséget biztosítsanak, a gondoskodást végzők által végrehajthatónak kell lenniük, nemre, nemzetiségre, korra stb. való tekintet nélkül. Nyilvánvaló, hogy az esélyegyenlőséget csak úgy lehet biztosítani, ha minden lehetséges akadályra tekintettel vagyunk – nemcsak a nőiességgel és a férfiassággal kapcsolatos társadalmi elvárásokra, hanem a már említett egyéb szempontokra is (különösen a fajjal, nemzetiséggel, korral és egészségi állapottal kapcsolatosakra, amelyek, a nemi sztereotípiák mellett, még mindig a társadalmi egyenlőtlenlégek leggyakoribb forrásai).

Nők és férfiak közötti egyenlőség

A nők és férfiak esélyegyenlőségének fogalma rávilágít azokra az akadályokra, amelyekkel a nemünk miatt vagyunk kénytelenek szembenézni. Ezek nemcsak a munkaerő-piaci, az oktatáshoz való hozzáférési és oktatási lehetőségek egyenlőtlenlégét jelentik, hanem azokat az egyenlőtlenlégeket is, amelyek a genderalapú társadalmi sztereotípiák következményei – mint amilyen a fizetés, a munkahelyi genderalapú szegregáció, de a családon belüli munkamegosztás vagy a lányok és fiúk oktatása is. A nők és férfiak közötti egyenlőség a társadalmi nemek közötti egyenlőség része; de annak csak egy részét jelenti.

Társadalmi nemek közötti egyenlőség

A Társadalmi nemek közötti egyenlőség egy olyan állapot, amikor a gendernek nincs meghatározó szerepe a társadalomban, ahol a nők és férfiak esélyegyenlősége áll fenn, s a nyelv és az intézmények sem okoznak a férfiasság és nőiesség (ideértve az egyéb genderidentitásokat is) eltérő megítélése miatt különbségeket – nemcsak jogilag, de a gyakorlatban sem. Jarmila Filadelfiová (2006: 68) a társadalmi nemek közötti egyenlőséget úgy határozza meg, hogy a nők és a férfiak egyenlőképpen vannak jelen, egyenlő státust töltenek be és egyenlően vesznek részt a köz- és a magánélet minden területén. Célja az, hogy a nők és a férfiak maximálisan vegyenek részt a társadalomban.

Ugyanakkor azonban Filadelfiová arra is rámutat, hogy a társadalmi nemek közötti egyenlőségre értékékként kell tekinteniünk, amelyre támaszkodhatunk az emberi jogok előmozdítása és megvalósítása során. Szerinte a társadalmi nemek közötti egyenlőség e tekintetben az emberi kapcsolatok minden területének alapja kell hogy legyen. A nemek közti egyenlőség tehát „az a tény, hogy emberi jogi szempontból nincsenek lényeges különbségek a nők és a férfiak között, amelyek indokolnák az egyének korlátozott hozzáférést az emberi jogok teljeskörű gyakorlásához” (Filadelfiová 2009).

A társadalmi nemek közötti egyenlőség fogalma szorosan összefügg a **társadalmi nemek közötti igazságossággal**, amely azt az „állapotot” jelenti, amikor a nők és a férfiak is egyenlő mértékben töltik be a társadalmi funkciókat, és ugyanúgy férnek hozzá a forrásokhoz és javakhoz, nemüktől függetlenül” (Filadelfiová s. a.). A gender szempontból igazságos elbánás azt jelenti, az egyének vagy ugyanolyan elbánásban, vagy különböző, de ugyanolyan jogokat, előnyöket, kötelezettségeket és lehetőségeket biztosító elbánásban részesülnek.

Az egyenlőség mint követelmény azonban nem azt jelenti, hogy a nőknek és a férfiaknak ugyanolyanoknak kell lenniük – csupán státusuk, méltóságuk és jogaik tekintetében kell ugyanolyanoknak lenniük (Pilcher–Whelehan 2004).